

РОЗДІЛ 4 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

УДК 373.5.015.31.011.2:504.61:355.01
DOI 10.32782/ped-uzhnu/2024-4-9

Васильєва Світлана Андріївна,
ORCID ID: 0000-0002-0452-4835
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти,
Інститут проблем виховання НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ: СПОСОБИ «Я І МІЙ СВІТ»

FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS: "I AND MY WORLD" WAYS

У статті розкрито специфіку використання способів «Я і мій світ»: «Мій вибір», «Мої бажання», «Моє ставлення», «Мої якості», «Mein», які працюють з екопроектними кейсами «Екопростір України майбутнього», зокрема на прикладі екопроекту, пов'язаного із проблемою збереження якісної питної води (екопроектний кейс «Ліквідація екологічної небезпеки»), що сприяють формуванню екологічної компетентності старшокласників в контексті подолання екологічних наслідків війни в Україні. Для фіксації вибору способів учнями та педагогами обрано таблиці та надано коментарі до їх застосування; дані способи упроваджено у базових закладах освіти в ході формувального етапу наукового дослідження.

Уточнено провідні поняття наукового дослідження: процес формування в учнів старших класів екологічної компетентності в контексті подолання екологічних наслідків війни, його компоненти, проектно-дослідницька діяльність учнів старших класів, екодія старшокласника як прояв процесу творення у проектно-орієнтованому освітньому середовищі, його екодіяльність.

Розкрито зв'язки між розробленими та впровадженими в освітній процес способами формування екологічної компетентності старшокласників «Я і мій світ», які підкорені ідеї існування процесу творення, що має прояви в проектно-дослідницькій діяльності, екодіях в житті людини задля забезпечення потреби населення України в екологічно чистому природному середовищі, її формування в сучасному шкільному соціумі, яку підтримує свідоме ставлення учнів та дорослих до проблем, що існують нині і зумовлюють своїм існування подальший вплив на екосистему українських земельних, повітряних, водних ресурсів.

Загострено увагу на процесі творення, в якому учень є причиною виникнення нового, відродження вже існуючого; поряд із цим учень може бути причиною дій та вчинків ровесників або дорослих і власними екодіями формувати вже їхній процес творення; змісту процесу творення в екосистемі, який передбачає екодії, екодіяльність, яка спрямована на реальний наслідок – творення життя всього живого, що оточує учня сьогодні.

Ураховано досвід здійснення дій та вчинків старшокласниками як підґрунтя до подальших екодій під час участі в екопроектах.

Розкрито процес спів дії дорослих та старшокласників в контексті індивідуальної рефлексії кожного учня.

Ключові слова: виховання, екодія, екодіяльність, екологічна компетентність, екопроект, особистість, розвиток, старшокласники.

The article reveals the specifics of the use of the methods "I and my world": "My choice", "My desires", "My attitude", "My qualities", "Mein", which work with eco-project cases "Ecospace of Ukraine of the Future", in particular, on the example of an eco-project related to the problem of preserving high-quality drinking water (eco-project case "Elimination of ecological danger"), which contribute to the formation of environmental competence of high school students in the context of overcoming the environmental consequences of the war in Ukraine. To fix the choice of methods, students and teachers selected tables and provided comments on their use; these methods were implemented in basic educational institutions during the formative stage of scientific research.

The leading concepts of scientific research are clarified: the process of forming environmental competence in high school students in the context of overcoming the environmental consequences of war, its components, pro-

ject-research activity of high school students, high school student ecodia as a manifestation of the creative process in a project-oriented educational environment, his eco-activity.

The links between the developed and implemented in the educational process methods of forming the ecological competence of high school students "I and my world", which are subject to the idea of the existence of the creative process, which has manifestations in project-research activity, ecodia in human life in order to ensure the needs of the population of Ukraine in ecological clean natural environment, its formation in the modern school society, which is supported by the conscious attitude of students and adults to the problems that exist today and cause their existence to further influence the ecosystem of Ukrainian land, air, and water resources.

The focus is on the process of creation, in which the student is the cause of the emergence of the new, the revival of the already existing; along with this, the student can be the cause of the actions and deeds of peers or adults and shape their creative process with their own ecodes; the content of the process of creation in the ecosystem, which involves ecodia, ecoactivity, which is aimed at a real consequence – the creation of the life of all living things that surrounds the student today.

The experience of performing actions and deeds by high school students is taken into account as a basis for further ecodias during participation in eco-projects.

The process of co-action of adults and high school students in the context of individual reflection of each student is revealed.

Key words: education, ecodia, ecoactivity, ecological competence, ecoproject, personality, development, high school students.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в екологічному просторі України, зумовлені воєнним станом, стрімкою інтеграцією до європейського простору, зумовлюють до вивчення процесу формування екологічної компетентності старшокласників в контексті подолання екологічних наслідків війни.

Процес формування екологічної компетентності учнів старших класів передбачає розробку нових способів, які, в ході впровадження екопроектів у базових закладах освіти, забезпечуватимуть розвиток та виховання особистості.

Поряд із цим існування різноманітних форм залучення дітей і дорослих до проектів екологічного спрямування вітчизняного чи то закордонного підпорядкування реалізується в межах проектних технологій, представлених у цифровому освітньому середовищі, що розширює можливості формування та прояву екодій учнів під час здійснення екопроектів у регіонах України.

До того ж досвід участі старшокласників в екопроектах, вимагає вивчення екодій з огляду на формування в учнів осмисленої екодіяльності у проектно-орієнтованому освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень. Погляди на проблему формування екологічної компетентності старшокласників, її формування та культивування в закладах освіти висвітлені через призму власних досліджень науковців. У наукових розвідках (О. Колонькова, Л. Лукьянова, О. Пруцакова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Л. Руденко та ін.) досліджено формування екологічної компетентності учнів [4; 5; 6; 8]. О. Гринюк, М. Кисельов, В. Деркач, С. Совгіра, С. Толочко, А. Толстоухов та ін. розкрили питання формування екологічної свідомості в учнів під час освітнього процесу

[2; 3; 9; 10]. Водночас питання залучення старшокласників до екопроектів, вибору способів взаємодії у процесі творення, залишається відкритим та потребує дослідження, що підтверджено практикою використання проектних технологій, освітнього контенту екологічного спрямування педагогами та учнями в умовах закладів освіти в контексті подолання екологічних наслідків війни.

Мета статті: розкрити специфіку використання способів «Я і мій світ», що сприяють формуванню екологічної компетентності старшокласників в контексті подолання екологічних наслідків війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ми розуміємо процес формування в учнів старших класів екологічної компетентності в контексті подолання екологічних наслідків війни як цілеспрямований процес формування здатності до оперативного визначення рівня забруднення довкілля та виявлення екологічних загроз під час воєнних дій, моделювання зони розповсюдження рівня забруднення, складання плану дій щодо запобігання виникненню забруднення та відновлення територій постраждалих під час війни [9].

Такий процес ґрунтується на особистому та колективному дієвому досвіді старшокласників, який утворився упродовж попередньої проектно-дослідницької діяльності (далі діяльності) у проектно-орієнтованому освітньому середовищі; на знаннях та уявленнях про діяльність, її мету, засоби, результат, які учень старших класів обирає самостійно або за участі ровесника, дорослого; на емоційно-ціннісному ставленні до власної діяльності, що сформовано і прийнято старшокласником до власного досвіду екодії та вибрано для застосування під час участі у проектній технології.

Проектно-дослідницьку діяльність учнів старших класів розуміємо як сукупність екодій, спрямованість яких демонструє свідому лінію руху/шляху власне діяльності учня, яка перебуває у розвитку, рушійною силою якої є мотив творення у проектно-орієнтованому освітньому середовищі. Екодія старшокласника – прояв процесу творення у проектно-орієнтованому освітньому середовищі.

У контексті структурно-функціональної моделі формування в учнів старших класів екологічної компетентності в контексті подолання наслідків війни та її трьох компонентів: концептуально-цільового, змістовно-діяльнісного, контроль-діагностичного, до формувального етапу експерименту введено методику впровадження проектних технологій у процесі формування екологічної компетентності старшокласників, як сукупність взаємозв'язаних способів, змісту, форм і методів формування екологічної компетентності учнів старших класів [9].

Дана методика зосереджує та об'єднує в собі розроблені способи формування екологічної компетентності старшокласників «Я і мій світ». Способи поєднані між собою ідеєю існування процесу творення, який має прояви в проектно-дослідницькій діяльності, екодях в житті людини. Такий процес творення існує задля забезпечення потреби населення України в екологічно чистому природному середовищі, її формування в сучасному шкільному соціумі, яку підтримує свідоме ставлення учнів та дорослих до проблем, що існують нині і зумовлюють своїм існування подальший вплив на екосистему українських земельних, повітряних, водних ресурсів. Поряд із забезпеченням даної потреби, яка на перший погляд уявляє собою прості потреби населення України, виявляється потреба учнів у діяльності, зміст, емоційний супровід, її спрямованість, указують на діяльність, результатом якої є процес творення в проектно-орієнтованому освітньому середовищі.

У контексті нашого дослідження процес творення розуміємо як сукупність послідовних екодій, вчинків за існування вибору та застосування засобів, спрямованих на досягнення певної мети, реального наслідку, що відбувається закономірно та формує екологічну компетентність старшокласника/ впливає на розвиток (відновлення) екосистеми України в контексті подолання екологічних наслідків війни. Сам процес творення передбачає активну участь старшокласника у використанні власного досвіду екодіяльності, яка викликає до життя ідею творити, давати існування новому, зберігаючи якісне минуле, створене і прийняте

в життя учня як приклад/зразок творення батьків, педагогів, учених.

Морально-вчинковий фонд учня, сформований на рівні образу моральних дій, спонукає до визначення причин і цілей тих моральних дій, які мають бути підкріплені емоційно-мотиваційним компонентом, що є завжди глибоко індивідуальним і залежить від психологічних особливостей старшокласника [1]. Процес творення також передбачає накреслення планів, зміст який наповнено процесами збереження, запобігання та ліквідації, що уможливають процеси відновлення та появи нового, створеного учнем сьогодні за його самостійної ініціативи чи колективного рішення.

Поява реального наслідку – результату, який задовольняє потребу і на який спрямовано вчинок старшокласника, пов'язаний із мотиваційною основою вчинку. Маючи існуючу мотиваційну основу, що виникає на певному етапі формування моральної дії, педагог має забезпечити домінування вищих морально-духовних мотивів, тобто цінностей, які становлять мету розвитку особистості. Така виховна діяльність педагога розгортається на етапі усвідомлення учнем учинку на науково-понятійному (сутнісному) рівні [1].

У такій ситуації, яка передбачає процес творення, учень є причиною виникнення нового, відродження вже існуючого; поряд із цим учень може бути причиною дій та вчинків ровесників або дорослих і власними екодями формувати вже їхній процес творення.

Зміст процесу творення в екосистемі передбачає екодії, екодіяльність, яка спрямована на реальний наслідок – творення життя всього живого, що оточує учня сьогодні.

Розуміючи екодіяльність як систему екодій, та способів їх застосування, які потрібні для вирішення завдань, останні передбачають пошуково-дослідницькі екодії, засоби для рішення завдання, умови, які передбачені та створені для виконання завдання, мету та підмету завдання, утруднення, які виникнуть у ході його здійснення. Також існування досвіду здійснення екодій: маючи в досвіді старі способи, ми пропонуємо новий зміст екодій, які характерні для екодіяльності, в основі яких лежать розвинуті рефлексії, важливі для її формування. При ідеальному розгортанні діяльності – зміст мотиву та зміст мети співпадають, що сприяє формуванню її цілісності. До компонентів цілісної діяльності учня відносимо мотив, мету, продукт діяльності як досягнутий результат, де продукт і мотив знаходяться у певному відношенні, уявний продукт є метою діяльності. Такі

компоненти мають право на існування за умов: є відношення між метою і мотивом, метою і мотивом як проміжних і кінцевого результатів діяльності. Зміст мотиву є соціальним та предметним.

Звертаючись до досвіду здійснення дій учня, пропонуємо вибір дії на основі його життєвого досвіду. Потрібну дію учень може знайти шляхом роздумів, що дозволяє глибоко увійти в суть змісту, мети, обрати засоби для здійснення дії та на основі цього прийняти рішення. Відбувається «глибоке занурення» в суть дії, що з часом впливатиме на формування теоретичного розуміння власної діяльності. Для цього учень має відповісти на питання: що таке зміст екодії, як я розумію екодію, чи свідомо я сприймаю власний вибір екодії, її зміст, який криється в процесі творення, зосередитись на власному баченні процесу дії, яке відрізняється від бачення дорослого, тобто який зміст саме учень вкладає в екодію, як він її розуміє. Звертаємо увагу на способи здійснення дії, які використовують учні, на умови їх формування та здійснення. Таким чином ми виокремлюємо для себе особисте бачення учня процесу здійснення екодії та її формування на основі його власного досвіду з одного боку, з іншого – ми наповнюємо динамічно і послідовно його досвід способами здійснення екодії, які поєднуються, вживаються в існуючий досвід і стають однією із рушійних сил на шляху формування екодіяльності старшокласника.

Доцільним є запропонувати учню зобразити схематично (інтелект-карта, певний алгоритм, схема, малюнок – на вибір учня) власну екодіяльність, що складається з екодій. Обрати екодію із сукупності представлених на схемі власних екодій. Визначити її мету, сутність, існування прояву осмисленого позитивного ставлення до її вибору та здійснення. Поряд із цим ми можемо у такій спосіб відпрацювати кожну із екодій, що присутні на схемі, починаючи від потреби, мотиву, інтересу учня та закінчуючи продуктом (результатом) його діяльності. Працюючи зі схемою далі, визначаємо перші дві екодії з метою виділення та визначення проміжного першого результату, його змісту, мети, засобів отримання, наслідків, до яких він призвів. Також учневі варто зіставити, порівняти, що він отримав у результаті здійснення другої екодії із результатом здійсненої першої екодії. Важливим залишається виокремлення проміжного результату як досягнення учня у процесі здійснення екодій, загострення на ньому уваги з тієї причини, що даний перший та інші проміжні результати за своїм змістом, суттю мають нести в собі потенціал творення; загострити увагу на змісті

рушійної сили, її потенціалі. Рушійна сила і зміст першої екодії утворюють потенціал другої екодії, який за врахування засобів, якими наповнене проектно-орієнтоване освітнє середовище, обиратиме іншого потенціалу творення, не змінюючи головної мети (цілі). Тут ми наголошуємо, що перша екодія повинна мати у своєму змісті вже закладений раніше творчий потенціал. Характерним для екодії є присутність процесу перетворення, наявність рушійної сили – потенціалу творення, який впливає на подальші екодії та екодіяльність в цілому, існування обставин, які теж впливають на життя екодії; екодія перша, утворює другу екодію; умови, що пов'язують ці дві екодії в єдину цілу екодіяльність і підтримують їхній зв'язок; такі умови виконують певну функцію, що впливає на будову діяльності і підкорюється їй (функції).

Учень має побачити і надалі прослідковувати власний процес творення, що веде і спрямовує його екодіяльність, наповнює змістом його екодії, впливає на подальший розвиток такої діяльності та на кінцевий результат; є наслідком, що зумовлює існування наступної екодії, яка зафіксована на схемі. Маємо загострити увагу на перетвореннях, які відбулися в результаті здійснення двох екодій, трьох та наступних екодій, таким чином перебуваючи у цілісній екодіяльності, у власному процесі її моніторингу. Аналізуючи власний процес здійснення екодій важливим для учня є визначення перешкод, які виникли в результаті одноосібних екодій та за яких умов вони виникли. Якщо зовсім не відбулося переходу від першої до другої екодії, ми пропонуємо змінити зміст його діяльності, враховуючи зміст його мотивації, власний подальший вибір.

До того учень має долучитися до розгляду передумов, умов, факторів та наслідків, як процесу детермінації, аналізувати цей процес, що буде позитивно впливати на розуміння цілісності його екодіяльності. Тож першою передумовою є його потреба у здійсненні екодії, їх сукупності і т.д. У такій діяльності учень звертається до умов, як послідовно існуючих або придбаних, супутніх факторів, розділених у часі. Розуміючи процес перетворення однієї екодії в іншу, перша екодія стає передумовою для здійснення та існування іншої – другої екодії, маючи в собі проміжний результат, про який йшла мова вище.

У такому процесі особистого аналізу та синтезу власних екодій, важливим є досвід ровесників, який можемо використати, об'єднавши старшокласників у підгрупи або залучивши весь клас до екопроекту.

Певну сукупність екодій, що складають екодільність учня, можна здійснювати, використавши способи, що наповнюють діяльність новим, дійсним, мобільним характером, створюють специфіку існування такої діяльності.

Учень кожного разу звертається до власного досвіду використання способів, що дозволяють йому діяти та отримувати проміжні та кінцевий результати екопроєкту. Поряд із цим існують способи, якими він ще не володіє, із якими ми маємо його ознайомити перед уведенням до екопроєкту, особистого чи колективного, тим самим запобігти ситуації «виходу» з екопроєкту, самого процесу його здійснення для засвоєння цих способів. Ефективність застосування способів залежить від поєднання досвіду із новими способами, від поєднання всіх способів, якими володіють учні в колективному екопроєкті, від вибору реальних та перспективних способів, від мотивації та інших умов, що супроводжують розгортання та дію, згортання екопроєкту, дотримуючись головної ідеї екопроєкту – перебувати у процесі творення під час екодільності, яка відображена у змісті екодій, намірах учнів та дорослих – учасників екопроєкту.

Умовами застосування способів учнем під час екодільності, про які йтиме мова далі, є розуміння змісту екодій та операцій, пов'язаних із ними, осмислене здійснення екодій, умов в яких реалізуються такі дії разом та кожна окремо екодія, від поширення відносин між відомими умовами з одного боку та можливостями здійснення екодій з іншого, від характеру перетворення екодій з одного боку і характером перетворення діяльності з іншого. До відомих умов ми відносимо проєктно-орієнтоване освітнє середовище, методи, прийоми, якими користується учень під час екодільності. Поряд із цим існують можливості, як здатності учня, що сформовані раніше і складають основу/ підґрунття для формування в учня (до прикладу: здатності до оперативного визначення рівня забруднення довкілля та виявлення екологічних загроз під час воєнних дій, моделювання зони розповсюдження рівня забруднення, складання плану дій щодо запобігання виникненню забруднення та відновлення територій постраждалих під час війни).

Розглянемо ці способи під загальною назвою «Я і мій світ»:

-спосіб «Мій вибір» передбачає прояв свідомого ставлення учня до власної діяльності у проєктно-орієнтованому освітньому середовищі. Він свідомо обирає час для участі у екопроєкті, приймає або визначає умови його здійснення, корегує під мету, зміст;

– спосіб «Мої бажання» розкриває потреби, мотиви, інтерес учня до власної екодільності у проєктно-орієнтованому освітньому середовищі. Учень свідомо спостерігає за власними потребами, мотивами, інтересами, керує ними, задовольняє, підкорює спільній ідеї чи меті, висловлює їх у контексті екопроєкту;

– спосіб «Моє ставлення» визначає свідоме визначення учнем особистого ставлення до власної діяльності у проєктно-орієнтованому освітньому середовищі, його прояву під час еко-дій;

– спосіб «Моїякості» зосереджує учня на проявах особистісних якостей у ході екопроєкту, їх демонстрації, трансформації, формуванні, чому сприяє осмислене володіння емоціями та цінностями;

– спосіб «Mein» (мейн) підкреслює специфіку участі учня у екопроєкті з огляду на важливість здійснення екодільності для нього як особистості, що має значення для її розвитку та формування екологічної компетентності та з огляду на головний вклад у реалізацію колективного екопроєкту для родини, громади, суспільства.

Характер екодій за використання даних способів, які залучають учня до власного аналізу та синтезу, відпрацьовують здатність мислити, контролюючи власні наміри та можливості, ставлення та бажання, має змінюватися від простої екодії до складної в якій присутня ідея творення задля збереження навколишнього світу для людини, його відновлення та свідомого розумного використання; в якій присутня можливість розкрити спрямованість особистості на дію творення, на прояв напряду за яким живе та діє старшокласник до, під час екопроєкту і після нього; в якій присутній зв'язок між процесом формування особистості старшокласника та проявом цього процесу у екодільності. Операційний склад процесу екодії може варіюватися в залежності від умов в яких здійснюється екодія та вміння учня відчувати різницю між дією та операцією.

Характеристика додаткових засобів, умов, які використовуватимуться під час здійснення екодій наповнюватиме проєктно-орієнтоване освітнє середовище новим змістом. Поряд із цим об'єктом аналізу є екодія учня і педагогам варто побачити прояви механізмів здійснення екодії, моменти, які характеризуватимуть дію учня як екодію, чому сприятимуть вибір учня/учнів способів здійснення екодії, та їх мети, процес зміни способів під час екодільності, ступінь володіння способами, що запропоновані для використання. Ми вводим всі способи в процес діяльності учнів з метою розгляду їх єдності та цілісності, системності,

мобільності, при участі учнів в одному із екопроектів, здійсненні однакових екодій, від першої до останньої, що складають певну сукупність в екодіяльності учнів.

Звернемо увагу на той факт, що запропоновані способи працюють з екопроектними кейсами «Екопростір України майбутнього», змістове наповнення яких відповідає вище зазначеним трьом напрямкам. До першого екопроектного кейсу «Загрози техногенного характеру» віднесено визначення ядерної, радіаційної, хімічної загроз, руйнування екологічно небезпечних підприємств та об'єктів інфраструктури; до другого екопроектного кейсу «Ліквідація екологічної небезпеки» вибрано проблеми забезпечення якісної питної води, забруднення ґрунтів, повітря, порушення ландшафтів, порушення природно-заповідних територій; до третього екопроектного кейсу «Відновлення екопростору країни» вибрано збереження та відновлення територій, постраждалих внаслідок бойових дій, виявлення впливу наслідків війни на території України; розробка та впровадження плану дій із залученням громадських організацій, місцевих громад, реальних спонсорів.

Заявлені вище та обрані екопроекти забезпечено структурою, яка організує процес їх впровадження у проектно-орієнтоване освітнє середовище. До структури віднесено: виконавців екопроекту, мету (єдину для всіх), ідею екопроекту, основні завдання, ключові терміни, методологічний концепт (наукові підходи, принципи, методи, прийоми), інноваційний потенціал та ефективність інноваційної ідеї; зміст екопроекту, мотиваційний фонд учнів; чинники, що впливають на розробку, впровадження екопроекту; умови, які необхідні для ефективного перебігу розробки та впровадження екопроекту; функції вчителя-керівника екопроекту; функції учня – виконавця (учасника проекту); схема оформлення екопроекту.

Для апробації способів, нами обрано екопроекти, що суголосні екопроектним кейсам. До прикладу розглянемо екопроект, пов'язаний із проблемою збереження якісної питної води (екопроектний кейс «Ліквідація екологічної небезпеки»). Розгорнуто його у ході кількох уроків або факультативних занять, попередньо ознайомивши учнів із можливістю використання способів під загальною назвою «Я і мій світ» (маємо на увазі внутрішній світ кожного окремого учня та світ, який його оточує (реальний та віртуальний)). За типом обраний простий проект може бути змішаний (в якому поєднані інформаційний та практико-орієнтований), за характером контактів

(внутрішні), за кількістю учасників (груповий), за тривалістю проведення (короткочасний або середньо тривалий).

До його структури віднесено:

– виконавців екопроекту: учнів одного класу та вчителя;

– мета (єдина для всіх): збереження якісної питної води у селищі/місті/регіоні;

– ідея екопроекту: активна дієва участь старшокласників у використанні власного досвіду екодіяльності, яка викликає до життя ідею творити, давати існування новому, зберігаючи якісне минуле, створене і прийняте в життя учня як приклад/зразок творення батьків, педагогів, учених.

– основні завдання: здійснити моніторинг запасів прісної води, їх утворення, знаходження та зберігання за використання сучасних екотехнологій та цифрових технологій;

– ключові терміни: якісна питна вода, прісна вода, екотехнології, цифрові технології;

– методологічний концепт (наукові підходи, принципи, методи, прийоми): системний та діяльнісний підходи, аналіз та синтез джерельної бази, способи «Я і мій світ» та інші методи, прийоми;

– інноваційний потенціал та ефективність інноваційної ідеї: у прояві учнем власних екодій, що спрямовані на збереження питної води під час воєнного стану в Україні/економічна, соціальна;

– зміст екопроекту відповідає екопроектним кейсам «Екопростір України майбутнього» (зміст є освітній контент (цифровий або неоцифрований), що враховує рельєфні, екологічні особливості притаманні певним регіонам України);

– вибір часу для участі в екопроекті, умов його здійснення, мети, змістового наповнення; вибір потреб, мотивів, інтересів, власної діяльності учнів; визначення кожним учнем особистого ставлення до власної діяльності у екопроекті; проявів особистісних якостей у ході екопроекту, їх демонстрації; важливість здійснення діяльності, що має значення для формування його (учня) екологічної компетентності;

– створення проектно-орієнтованого середовища для реалізації екопроекту;

– розподіл між учнями екодій, їх здійснення проектно-орієнтованому освітньому середовищі;

– мотиваційний фонд учнів: задоволення особистих потреб, зокрема перебування у реальному та віртуальному світах; задоволення потреби творення, інтересів, що супроводжуватимуть учнів у продовж реалізації екопроекту;

– чинники, що впливають на розробку, впровадження екопроекту: потреби, мотивація учнів

Таблиця А

Застосування учнями способів «Я і мій світ»

Прізвище, ім'я учня	Спосіб «Мій вибір»	Спосіб «Мої бажання»	Спосіб «Моє ставлення»	Спосіб «Мої якості»	Спосіб «Mein» (мейн)
Петренко Іван			С		

Таблиця Б

Мій вибір способів «Я і мій світ»

Урок/ заняття №	Спосіб «Мій вибір»	Спосіб «Мої бажання»	Спосіб «Моє ставлення»	Спосіб «Мої якості»	Спосіб «Mein» (мейн)
1		В			

та вчителя, існування дієвого проектно-орієнтованого освітнього середовища; час; підтримка дорослих;

– умови, які необхідні для ефективного перебігу розробки та впровадження екопроекту: наукова підтримка екопроекту, залучення батьків, вчителів, громади; інформаційних ресурсів;

– функції вчителя-керівника екопроекту: діяльнісна, управлінська, організаційна, інформативна;

– функції учня – виконавця (учасника проекту): інформативно-пізнавальна, діяльнісно-практична, інтегративна (знання, вміння, навички, власний досвід), науково-дослідницька, формуюча (учень сам формує власний досвід здійснення екодій);

– схема оформлення екопроекту: на вибір – реальна, віртуальна.

Для фіксації вибору способів «Я і мій світ» пропонуємо попередній розподіл учнів на таких, які:

– використовують тільки власний досвід здійснення екодій (в чому складність прийняття способів?), позначимо літерою А;

– приймають способи, але мають складність у використанні (визначенні рушійної сили творення), позначимо літерою В;

– приймають способи, маючи в своєму арсеналі подібні та досвід їх використання (волонтерство), позначимо літерою С;

– які зовсім не приймають способи, бо вже сформували власне бачення та дотримуються тільки його, позначимо літерою Д,

зادля виявлення кордонів, які, на нашу думку перебуватимуть «у русі», так як процес формування особистості перебуває у дії. Всі заявлені характеристики екодії та екодіяльності учня / учнів є предметом аналізу під час формувального етапу експерименту, у подальшому здійснення моніторингу застосування учнями способів «Я і мій світ».

Для здійснення фіксації вибору способів учнями пропонуємо педагогам таблицю А в якій зліва будуть прізвища та імена учнів, у шапці 5 способів із назвами. До прикладу: якщо учень Петренко Іван під час екопроекту застосовує спосіб «Моє ставлення», ставимо навпроти його літеру, яка характеризує ступінь використання даного способу (від А до Д). Таких позначок може бути стільки, скільки потрібно буде уроків або занять для реалізації екопроекту.

Відповідно для учнів пропонуємо власний моніторинг і таблицю Б, яку учні заповнюють самі і нікому не демонструють. Це їх власний досвід та рефлексія щодо здійснення екодій під час екопроекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Заявлені способи «Я і мій світ», уведені до освітнього процесу учнів старших класів у базових закладах освіти. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у формуванні проектно-орієнтованого освітнього середовища у спів дії із старшокласниками за використання цифрового освітнього контенту та цифрових засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Бех І. Виховання особистості. Вибрані наукові праці. Том І. Чернівці. Букрек. 2015. С. 739–740.
- Гринюк О., Формування екологічної складової наукової картини світу учнів та екологічної компетентності. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/pdf> (дата звернення 27.07.2024).
- Кисельов М., Деркач В., Толстоухов А., та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості. К. : Парапан, 2003. 312 с.
- Колонькова О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 379–387.
- Лук'янова Л. *Екологічна компетентність майбутніх фахівців* : навч.-метод. посібник. Київ–Ніжин, 2008. 243 с.

6. Пустовіт Г. Формування ціннісного ставлення до природи як етап розвитку творчої особистості. *Педагогічні проблеми сільської школи. Збірник наук. праць*. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_l_silsk_shkolu/6/visnuk_25.pdf (дата звернення 27.07.2024).

7. Пустовіт Н. Особистісно орієнтовані технології екологічного виховання підлітків. *Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія*. Випуск 5. Вінниця, 2001. С. 59–62.

8. Пустовіт Н., Пруцакова О., Руденко Л., Колонькова О. Формування екологічної компетентності школярів. *Наук.-метод. посібник*. К., 2008. 64 с.

9. Толочко С. Науково-методичні засади формування в старшокласників екологічної компетентності в умовах подолання екологічних наслідків війни. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 2 (27). С. 224–242. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739821/1/46-Article%20Text-93-1-10-20240110%20%281%29.pdf> (дата звернення 27.07.2024).

10. Совгіра С. Екологічна культура в аспекті освіти для сталого розвитку суспільства. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. В. 2., 2023. р. С. 17–24. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/282448> (дата звернення 27.07.2024).